

MIDA
PEAB TEADMA
LÜPSJA

TARTU 1957

Arch. ers.

MIDA

PEAR TEADMA

LURJA

2-42324

A-21809

VABARIIKLIK SANITAARHARIDUSE MAJA

MIDA
PEAB TEADMA
LÜPSJA

TARTU, 1957

2

Tartu Riikliku Oikooli
Raamatukogu

42.324

Selleks et kindlustada ühisloomakasvatuse produktiivsuse järsk tõus on vaja juurutada praktikasse kaasaegse teaduse ja tehnika saavutused.

Iga lüpsja peab oskama loomi õigesti ja hästi toita ning nende eest hästi hoolitseda, ainult siis annavad lehmad rohkem piima. Kuid peale selle tuleb igal lüpsjal meeles pidada, et kõrge piimaand ja piima hea kvaliteet sõltuvad ka sanitaarnõuete rangest täitmisest.

Et mitte saastada piima lüpsmise ajal, peab lüpsja hoolitsema isikliku puhtuse, samuti ka loomade, riidete, lüpsinõude, aga ka kogu karjalauda puhtuse eest.

Alljärgnevad nõuanded aitavad lüpsjal paremini organiseerida oma tööd, tõsta tööviljakust, kaitsta oma tervist ja anda elanikkonnale rohkem kõrgekvaliteedilist piima.

TÄITKE ISIKLIKU HOGIEENI REEGLEID

Lüpsja peab alati meeles pidama, et tema kannab vastutust selle eest, et piim oleks puhas. Seejärel peab lüpsja armastama puhtust nii töö kui

ka kodus. On teada, et piim on heaks söötmeks mikroobidele, piimas paljunevad mikroobid kiiresti ja piim rikneb. Kui piimasse satuvad aga haigustekitavad mikroobid, võib piim saada inimeste nakatamise allikaks.

Enne tööle asumist peab lüpsja käima arstlikul läbivaatusel, kus tehakse vastavad uurimised. Nende uurimiste eesmärgiks on selgitada, kas lüpsja ei põe tuberkuloosi, kas tal ei ole soolenugilisi, kas ta ei ole pisikutekandja (nii nimetatakse terveid inimesi, kes kannavad ja eritavad haigustekitajaid pisikuid).

Edaspidi tuleb lüpsjal käia arstlikul läbivaatusel iga kuu ja vähemalt üks kord aastas korrata ülalnimetatud uurimisi.

Arsti korralduste järgi tehakse lüpsjatele kaitseüstimisi, et vältida neil kõhutüüfust, düsenteeriat, paratüüfust ja teisi nakkushaigusi.

Lüpsja ei tohi minna majadesse, kus on nakkushaiged. Kui lüpsja tunneb end haiglasena, peab ta viivitamatult pöörduma arsti poole.

Igal lüpsjal peab olema isiklik kittel, pearätt ja käterätt, mida ta peab kasutama ainult lüpsmise juures. Töö vaheaegadel tuleb need hoida kapis või eraldi ruumis. Nimetatud riietusesemed peavad olema alati puhtad. Loomade söötmise, vasikate jootmise ja teiste tööde puhul peab kandma teist tööriietust.

KÄTE EEST HOOLITSEMINE

Eriti tähtis on lüpsjal hoolitseda käte puhtuse eest.

Mustadelt kätelt võivad piimasse sattuda mitmesugused mikroobid, nende hulgas ka haigusttekitavad mikroobid. Seepärast on vaja küüned lühikeks lõigata ja iga lehma lüpsmise eel hoolikalt pesta käed küünarnukini sooja vee ja seebiga.

Tuleb vältida marrastuste ja haavade tekkimist kätel. Enne lüpsmist peab hoolikalt jälgima, kas kätel ei ole kriimustusi, haavu või pakatisi. Kui need esinevad, tuleb need määrida joodiga.

Lüpsmise ajal ei tohi katsuda kätega nina, suud ega silmi.

Tuleb meeles pidada, et mitteüllaldane käte puhatus ja nende eest mittehoolitsemine võib põhjustada ka mädanikulisi nahahaigusi.

Käed on tarvis peale pesemist hoolikalt kuivatada puhta käterätiga; see aitab ära hoida pakatiste tekkimist.

Tuleb vältida, et käed ei külmetaks. Külmal aastaajal peab kandma sooje kindaid.

Lüpsjatel, kes ei hoolitse käte puhtuse eest, võivad tekkida sõrmedel mädanikud. Niisuguse haigussega ei tohi lehma lüpssta.

Väga kasulikud on soojad kätevannid. Neid tuleb teha kas hommikul enne lüpsmist või õhtul peale lüpsmist. Vannid aitavad vältida käte lihaste ja närvide põletikke ning teisi haigusi.

Kätevanne võib teha ka karjafarmis, kui on vastav ruum ja igal lüpsjal isiklik kätevanne (mida kasutab ainult tema) ning käterätt.

Vee temperatuur kätevanne puhul peab olema 37—39° C. Vesi peab ulatuma küünarnukkidest veidi kõrgemale, käsi tuleb hoida vees 10—15 minutit ja seejärel hõõruda kuivaks puhta käterätiga. Eriti hoolikalt on tarvis kuivatada sõrmede vahed.

KUIDAS TEHA KÄTE MASSAAZI

Peale õhtust kätevanne on vaja teha sõrmede, labakäte ja küünarvarte massaaži. Käte massaaži tuleb teha istudes, kusjuures küünarliigesest veidi painutatud käsi asetada vabalt, ilma pingutuseta lauale. Masseerimisel peavad teise, masseeriva käe sõrmed tugevasti liibuma masseeritavale kaelabale või küünarvarrele.

Algul masseeritakse sõrmi. Igat sõrme masseeritakse teise käe kolme sõrmega (pöidla, nimetissõrme ja keskmise sõrmega). Algul masseeritakse sõrmede külgi, siis peopoolset ja seejärel käeseljapoolset pinda. Masseeritav sõrm tuleb hoida veidi painutatud asendis.

Labakäe massaaži tehakse ringjate triikimisliigutustega. Ühe käe peopesa masseerib teise käe selga.

Küünarvarre massaaž tehakse nii, et masseeriva käe sõrmed haaravad ümber masseeritava käe randmest kõrgemal. Masseerimisliigutusi peab tegema

alt ülespoole kuni küünarliigeseni. Algul tuleb masseerida küünarvarre peopesapoolne külg ja seejärel käeseljapoolne külg. Igat masseerimisliigutust korratakse kolm korda.

Kõgu käte massaaž kestab 5—7 minutit. Massaaži tagajärjel paraneb kätes vereringe ja välditakse käte haigestumist.

Peale massaaži tuleb teha kätega mõned vabad liigutused.

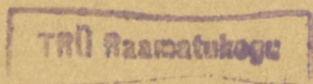
Kui kätel on kriimustusi või marrastusi, pole massaaži tegemine soovitatav ja sellisel juhul tuleb piirduda ainult käte vannitamisega.

Täpsemaid ja üksikasjalisemaid juhiseid selle kohta, kuidas teostada käte massaaži, võib saada kohalikult arstilt või velskrilt.

PIDAGE PUHTUST LOOMADE EEST HOOLITSEMISEL JA LÜPSMISEL

Lüpsjale tuleb kinnistada kindel loomade grupp. See parandab loomade eest hoolitsemist, võimaldab tõsta piimaandi ja parandada piima kvaliteeti.

Mikroobide hulk piimas sõltub suurel määral sellest, kui puhtad on lehmad ja kas õigeaegselt teostatakse karjalauda puhastamist. Seepärast soovitatakse kõiki lehmi iga päev harjaga puhastada, eemaldada mustus, mis on kuivanud lehma külgedele, kõhule ja sabale. Lüpsmise ajal on soovitatav lehma saba siduda jala külge, et tolm ja mustus ei

satuks sabalt piimasse. Udarat ja nisasid tuleb pesta sooja veega ja kuivatada puhta kuiva käterätiga. Ühes karjafarmis teostatud uurimised näitasid, et udara puhtuse ja piima puhtuse vahel on otsene seos. Piimas, mis oli lüpstud sooja veega pestud ja kuiva käterätiga kuivatatud udarast, ei ületanud mikroobide hulk tuhandet ühes ml-s; pesemata udarast lüpstud piimas ulatus mikroobide hulk aga 110 tuhandeni ühes ml-s.

Iga lehma udara pesemiseks tuleb võtta uus puhas vesi.

Veel parem on pesta udarat sooja veega, mis tuleb paagist mille küljes on pihustajaga varustatud kummivoolik. Veepaak riputatakse piki karjalauta tõmmatud traadi külge ja lükatakse traati mööda edasi ühe lehma juurest teise juurde.

Määrduvad udara pinnalt võivad mikroobid sattuda nisade piimajuhadesse. Seepärast tuleb algul ratuke piima, mis on mikroobidega kõige rohkem saastunud, lüpssta eri nõusse ja kasutada seda loomadele toiduks.

Tähelepanelik hoolitsemine lüpsinõude ja -inventari eest väldib piima saastumist ja järelikult ka riknemist.

Lüpsikud ja piimanõud tuleb peale piima väljakallamist loputada sooja veega ja pesta kuuma (50—60°) 0,15%-lise seebikivi- või 0,5%-lise pesusoodalahusega. Seejuures peab nõusid hoolikalt küürima kas puhta nuustiku või harjaga kuni kõik

rasvaosakesed on täielikult eemaldatud. Seejärel loputatakse nõud veel kord veega ja desinfitseeritakse auruga või 0,2%-lise kloorlubjalahusega. Pestud nõud asetatakse riiulitele kuivama põhjaga ülespoole. Kui lüpsinõusid halvasti kuivatatakse, võivad nendesse jäänud veetilkades paljuneda mikroobid, samuti roostetub märg nõu hõlpsasti

Lüpsikut peab kasutama ainult lüpsmiseks. Lüpsiku kasutamine lõssi säilitamiseks, vee kandmiseks, udara pesemiseks või muuks otstarbeks on keelatud. Lüpsmiseks ja piima säilitamiseks ei tohi kasutada tsingitud nõusid.

Üks tund enne lüpsmise algust tuleb laut puhastada sõnnikust, lehmade mustad asemed asendada puhta allapanuga. Selleks et vähem pori ja mustust lauta kantaks, tuleb hoida puhtana ka lauda ümbrus ja eriti hoolitseda käimlate puhtuse ja korrasoleku eest.

KUIDAS ÕIGESTI LÜPSTA LEHMA

Et paremini piima kätte saada, tuleb kasutada udara massaaži: see tugevdab piimanäärmete talitlust, hoiab ära udara haigestumist ja soodustab piimaanni suurenemist. Massaaži tuleb teha lüpsmise algul, keskel ja lõpul.

On mitmesuguseid udara massaaži võtteid. Paljud lüpsjad kasutavad järgmist udara massaaži meetodit: haaranud peopesadega algul eesmised nisad, minnakse järjest ülespoole. Kergete tõugetega

masseeritakse algul udara eesmised veerandid, seejärel aga tagumised.

Lehma tuleb lüpssta pingil istudes. Põik peab olema sobiva kõrgusega, vastavalt lüpsja kasvule.

Lüpsmise ajal peab istuma vabalt, pingutuseta, keha ei tohi olla küljele painutatud. Selliselt istudes on kerge hingata ja ka normaalne vereringe ei ole takistatud.

Käed tuleb lüpsmise ajal küünarliigestest veidi painutada ja kehale lähendada.

„Rusikalüps” on kõige parem lüpsmismeetod. Sel puhul saastub piim kõige vähem, lehmale ei ole valus, ei vigastata nisade lihaseid ja lüpsja käed väsivad kõige vähem, piim aga lüpsatakse välja kiiresti ja täielikult. Ühel uurimisel tegid arstid kindlaks, et ühes milliliitris leidus sõrmedega lüpsmise puhul 498 tuhat mikroobi, rusikalüpsi puhul aga ainult 73 tuhat mikroobi. Peale lüpsmist tuleb udara ja nisad kuivatada. Suvel on nisasid soovitatav määrada vaseliiniga.

MIDA ON VAJA TEADA MASINLÜPSIST

Kolhoosides ja sovhoosides kasutatakse üha laialdasemalt masinlüpsi. Selle lüpsiviisi puhul saastub piim vähem, sest lüpsmisprotsess toimub suletud aparaadis, samuti kergeneb tunduvalt lüpsja töö ja tõuseb tööviljakus.

Masinaga võib lüpssta kõiki lehmi, kui neil on

terve udar, normaalselt arenenud nisad ja udara-veerandid ja kui nisadel ei ole suuri soolatüükaid, haavu ega pakatisi.

Masinaga ei tohi lüpssta neid lehmi, kellel on mastiit (udarapõletik) või teised udara haigused. Seejärel enne seda, kui üle minna masinlüpsile, tuleb tingimata kohale kutsuda loomaarst, et ta loomad läbi vaataks.

Sellist läbivaatust soovitatakse edaspidi teostada regulaarselt. Pidevalt tuleb jälgida lehmadel udara seisundit.

Enne kui alustada masinlüpsi, peab lüpsja hooliga kontrollima lüpsiaparaadi korrasolekut ja hästi pesema lüpsikut. Pärast seda on tarvis udar ette valmistada: udar tuleb pesta, teostada massaaž ning seejärel alustada lüpsmist.

Esimesed piimajoad lüpsatakse nagu tavaliselt käsitsi eraldi nõusse. Seejärel avatakse torujuhade kraan ja lüpsiku kaanel olev kraan. Hülsid asetatakse nisadele. Juhtub, et hüls kukub nisa küljest põrandale. Enne kui asetada mahakukkunud hüls uuesti nisale, tuleb seda hoolikalt pesta. Et saada masinlüpsil puhast piima, peab täitma järgmisi nõudeid:

1. Pärast töö lõppu tuleb otsekohe kõik lüpsiaparaadi osad pesta sooja 1%-lise söögisoodalahusega.

2. Desinfitseerimiseks tuleb lüpsimasina osad üle loputada 0,1%-lise kloorlubjalahusega.

3. Pärast aparaadi kokkupanemist tuleb seda uuesti desinfitseerida, selleks peab läbi aparaadi laskma kloorlubjalahust.

Peale masinlülpsi lõpetamist tuleb veel käsitsi lüpsta.

Harilikult harjuvad lehmad lüpsiaparaadiga kiiresti. Eesrindlike, masinlülpsi tehnikat täielikult valdavate lüpsjate kogemused näitavad, et raskesti lüpstavad (visade nisadega) lehmad annavad masinlülpsi puhul piima kätte palju kergemini kui käsitsilülpsi puhul.

KUIDAS SÄILITADA PIIMA HEAD KVALITEETI

Peale lüpsmist tuleb piim kiiresti üle anda spetsiaalsesse piimahoiuruumi. Siin kurnatakse piim läbi vatist kurna (filtri). Hea kurna saab valmistada ka linasest riidest või mitmekorra pandud marlist.

Filtrit tuleb vahetada alati pärast iga piimanõu täiskurnamist.

Vatikurnad peab peale piima kurnamist põletama, riidest kurnad tuleb pesta 0,5%-lise pesusoodalahusega, seejärel läbi keeta, loputada ja kuivatada.

Kurnatud piim tuleb otsekohe valada piimanõudesse, katta puhaste, kummitihendusega kaantega ja kiiresti jahutada 10°-ni. Kui kummist tihendus-

rõngaid ei ole, võib neid asendada puhta marliga, pärgamendiga või puhta valge paberiga.

Erinevate lüpside piima ei tohi samasse nõusse segamini valada.

Tuleb tähelepanu pöörata sellele, et piima jahutamiseks kasutatav jää oleks puhas.

MIDA PEAB TEADMA HAIGETE LOOMADE EEST HOOLITSEMISEL

Kui on tekkinud kahtlus, et loom on haigestunud, tuleb sellest koheselt teatada loomaarstile või -velskrile, loom aga paigutada eraldi ruumi. Loomal võib olla haigus, mis ei ole nakkav mitte ainult teistele loomadele, vaid ka inimestele (brutselloos, tuberkuloos, suu- ja sõratõbi ja teised haigused).

Nendesse haigustesse võib nakatuda kergesti, kui kätel või näol on lahtisi haavakesi, kriimustusi või marrastusi.

Nakatumine võib toimuda mitte ainult vahetult loomadega kokku puutudes, vaid ka haigete loomade piima kaudu.

Ruumis, kus asuvad haigestunud loomad, peab asuma pesunõu ja paak desinfitseeriva lahusega. Peale loomadega kokkupuutumist tuleb pesta käsi selle lahusega, seejärel aga pesta käed ja nägu sooja vee ja seebiga ning kuivatada puhta kuiva käterätiga.

Haigete loomade eest hoolitsemisel tuleb kanda eraldi kitlit, pearätti ja jalatseid (kummisaapaid

või kalosse). Peale töö lõpetamist tuleb need riided jätta eraldi suletud ruumi või kappi, jalad aga haigete loomade laudast väljudes puhastada desinfitseeriva lahusega niisutatud matil.

Haigete loomade eest hoolitsemisel peab väga hoolikalt täitma kõiki sanitaarregleid, sest vastasel korral võib haigestuda ise, kanda nakkust oma perekonnaliikmetele ja tervetele loomadele.

Lüpsjad! Täitke sanitaarnõudeid nii töö juures kui ka igapäevases elus!

ЧТО НАДО ЗНАТЬ ДОЯРКЕ

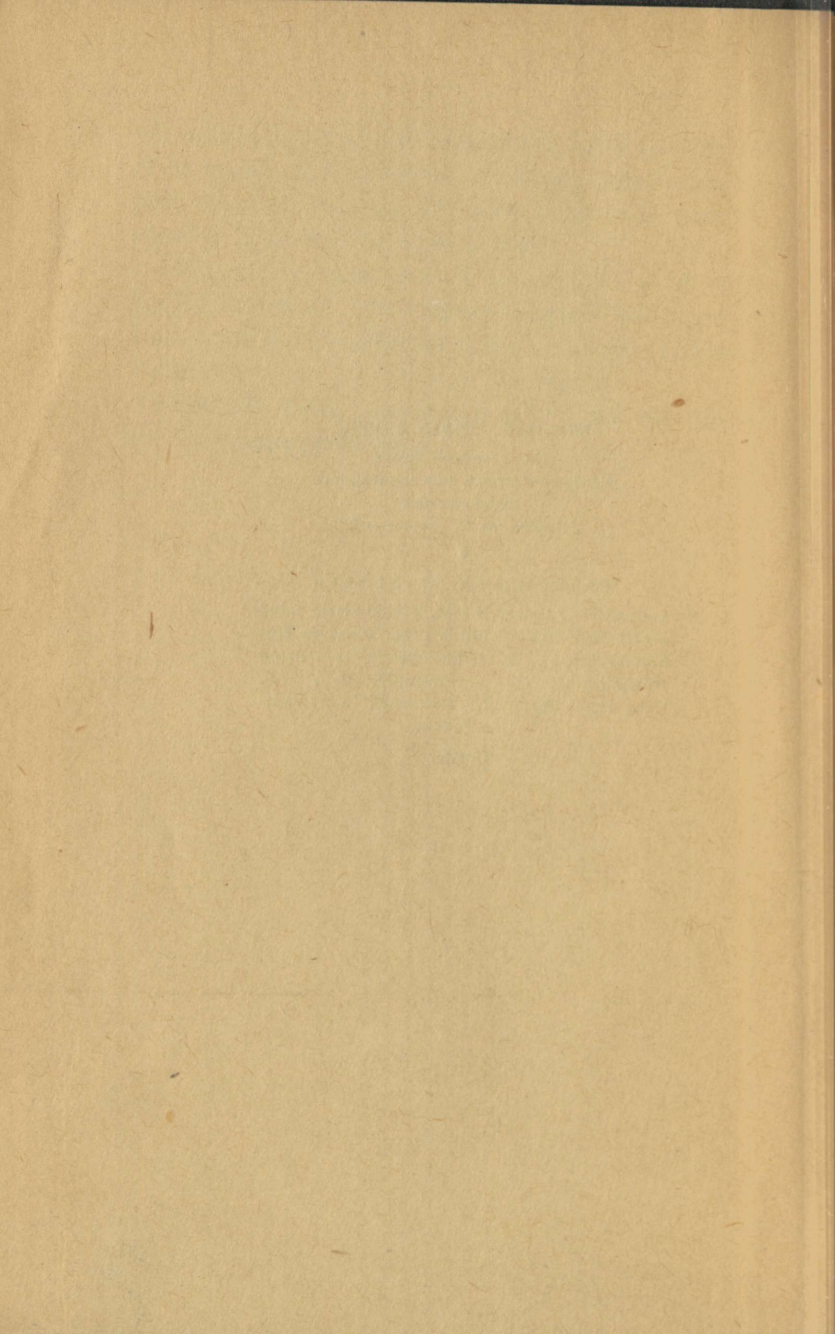
На эстонском языке
Республиканский дом санитарного
просвещения
г. Тарту, ул. Р. Пяльсона 32.

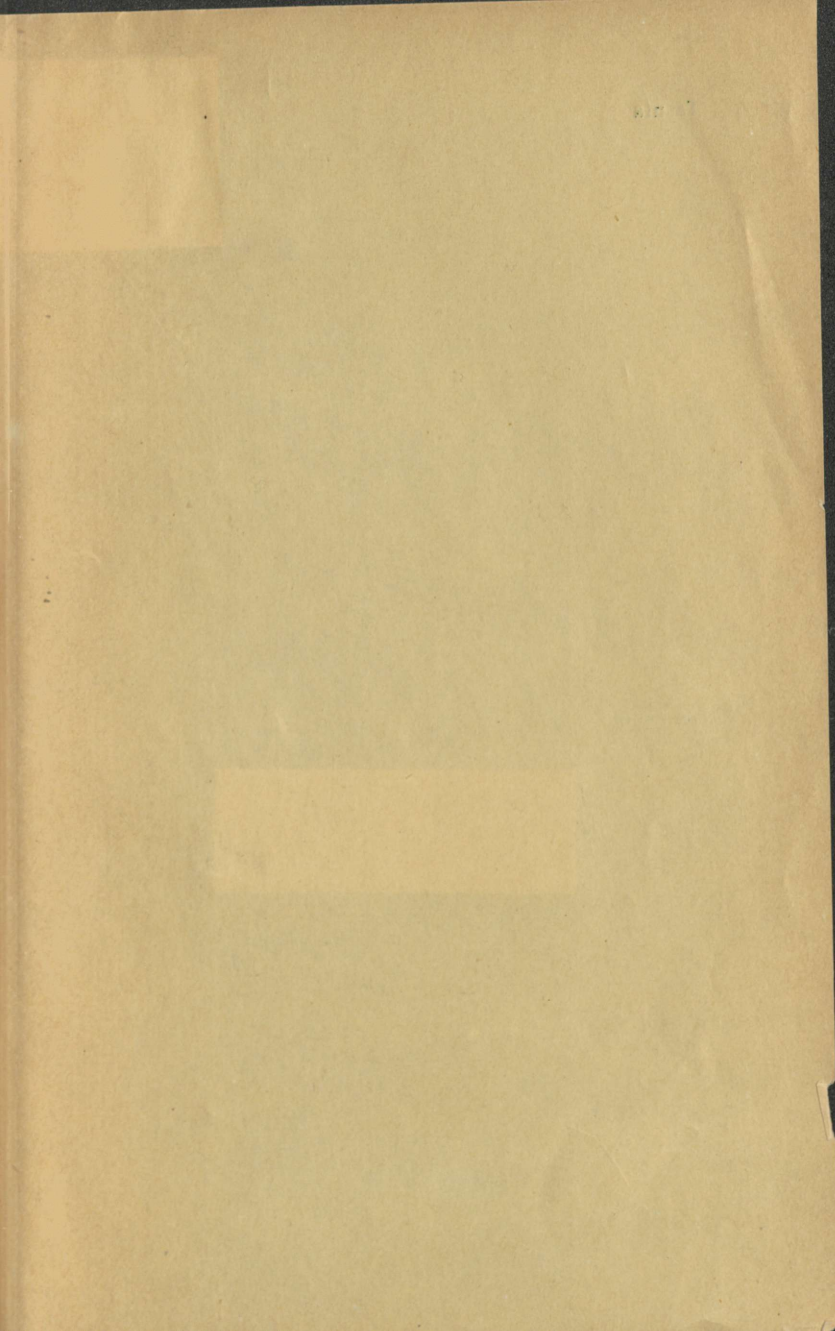
*

Vastutav toimetaja O. S i m s o n

Ladumisele antud 25. X 1956. Trükkimisele antud
23. III 1957. Trükiarv 10000. Paber 70×92^{1/2} Trü-
kipoognaid 0,5. Formaadile 60×92 kohaldatud
trükipoognaid 0,59. MB-02038. Tell. 3125.
Hans Heidemanni nim. trükikoda, Tartu, Valli-
kraavi 4.

Tasuta

Tasuta

A-21809

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00382421 8